

2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.9

Іваненко В.В., Деримедвідь О.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ВПЛИВ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

У статті розглядаються теоретичні та практичні підходи до сталого розвитку економіки України та вплив зовнішньоекономічної складової на ефективне функціонування соціально-економічної системи країни. Проаналізовано вплив зовнішньоекономічної діяльності на макроекономічні показники та на окремі сектори економіки. Обґрунтовано, що ефективний розвиток країни не можливий без участі в системі світогосподарських зв'язків через активну зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання за підтримки держави.

Ключові слова: сталий розвиток, світогосподарські зв'язки, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародні інвестиційні процеси, зовнішня торгівля, зовнішній борг, міжнародний режим.

Постановка проблеми у загальному її вигляді. На ефективну реалізацію соціально-економічної політики країни безпосередній вплив мають позиції країни в системі міжнародного поділу праці, що визначаються її світогосподарськими зв'язками. Відповідно, сталий розвиток економіки країни та окремих регіонів неможливий без ефективної зовнішньоекономічної діяльності. В той час, коли Україна займає неналежне місце в міжнародному поділі праці, коли структури економіки не відповідає ресурсному потенціалу, якість продукції значною мірою поступається зарубіжним аналогам, сальдо платіжного балансу є нестабільним, зовнішньоекономічна політика країни, повинна орієнтуватись на вирішення зауважених проблем. Потрібно визначити шляхи використання можливостей країни щодо ефективної реалізації зовнішньоекономічних зв'язків та їх впливу на сталий розвиток економіки держави.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. У контексті розв'язання науково-прикладної проблеми слід вказати на доцільність використання наукових доробок зарубіжних дослідників, а саме: А. Моррісон, П. Бимиш, Л. Радеба, С. Л. Соркін, Б. М. Смітєнко. Значну увагу даній проблематиці приділяли і приділяють вітчизняні вчені, такі як: В. В. Козик, Ю. Г. Козак, А. С. Філіпенко, В. А. Вер-

гун, О. П. Гребельник, А. І. Кредісов та інші. Водночас є недостатнім дослідження впливу зовнішньоекономічних зв'язків на окремі сектори економіки та на макроекономічну стабілізацію в цілому.

Метою статті є визначення впливу участі країни, зокрема України, у системі світогосподарських зв'язків на економіку та обґрунтування шляхів ефективного використання зовнішньоекономічної діяльності в реформуванні соціально-економічної сфери на шляху сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна країна повинна виробляти і здійснювати таку стратегію своїх зовнішньоекономічних відносин, яка б, з одного боку, стимулювала власний (внутрішній) економічний розвиток, а з другого боку, мінімізувала б можливий негативний вплив світових кризових явищ на вітчизняну економіку.

Саме тому об'єктивною необхідністю в сучасних умовах історичного розвитку є вдосконалення регулювання зовнішньоекономічних відносин. Це обумовлюється високим рівнем сучасної глобалізації і створенням системи суттєвої залежності економіки кожної країни від загальносвітових економічних процесів. Цей постулат необхідно враховувати в економічній стратегії розвитку України та в реформуванні її соціально-економічної сфери.

Україна має широкий спектр договірних відносин, що формує її міжнародний режим – принципи та правила поведінки у взаємовідносинах з іншими країнами. Україна є членом міжнародних регіональних союзів, міжнародних організацій, двосторонніх договірних відносин, які визначають можливості участі в системі світо господарських зв'язків, що реалізуються через зовнішньоекономічну діяльність.

Необхідно враховувати величезне значення, яке має зовнішньоекономічна діяльність в системі економічного розвитку і оцінити її вплив на сталий розвиток. Світовий досвід свідчить про увагу до зовнішньоекономічної діяльності з боку вчених і практиків ще з давніх часів і до сьогодні.

Слід зауважити, що в економічній теорії є багато визначень характерних рис сталого розвитку. Не вдаючись до їх аналізу, скажемо лише, що сталий розвиток характеризується деякою системою показників стану економіки, причому основні із них, які характеризують і економічні зростання, і економічну кризу, в принципі, однакові, різниця полягає лише в їх абсолютних значеннях, або характеристиках.

Серед таких основних економічних показників можна визначити:

- бюджетний дефіцит, або відповідність витрат фінансовим можливостям країни, регіону, конкретного підприємства;
- ефективність банківської системи та стан державного боргу;
- зростання (або падіння) ВВП країни, що обумовлюється рівнем зростання (або падіння) реального сектора економіки;
- показники соціального розвитку, а саме, рівень безробіття, рівень зарплат і пенсій відносно прожиткового мінімуму, рівень умов (комфортності) життя, включаючи благоустрій територій та стан охорони (збереження) навколишнього природного середовища;
- інвестиційна активність, в т.ч. з боку зарубіжних інвесторів та інші.

Треба зауважити, що сталий розвиток економіки може мати місце при позитивному значенні (характеристиках) усіх основних економічних показників, так і навіть деяких з них. Негативне значення любого із визначених економічних показників розвитку вже свідчить про певну економічну нестабільність або кризовий стан. І вихід із економічної кризи (її подолання) настає тільки при досягненні економічного прийнятних, з точки зору економічної теорії, значень (характеристик) усіх визначених економічних показників розвитку країни.

Основна ознака сталого розвитку держави це спроможність забезпечити ефективний соціально-економічний розвиток як завдяки ресурсам, які держава сама заробляє і виробляє, а також за рахунок зовнішньоекономічних зв'язків.

Відповідно, основними характеристиками ефективного соціально-економічного розвитку є: стабільне зростання валового внутрішнього продукту (що забезпечується першу чергу, ефективним розвитком промислового комплексу); забезпечення на цій основі максимальної трудової зайнятості, достатньої оплати праці, достатнього пенсійного забезпечення та усіх соціальних витрат, включаючи соціальну допомогу (захист) соціально вразливим верствам населення; забезпечення ефективного функціонування соціального сектора держави, включаючи усі напрямки задоволення особистих потреб громадян, країни; забезпечення екологічності функціонування усіх галузей економіки і загальну охорону (зберігання) навколишнього природного середовища.

На основі аналізу згаданих макроекономічних показників можна сформувати основні напрямки ефективного розвитку економіки країни. Як свідчать дані Державної служби статистики України з 2010 року по 2016 рік ВВП у фактичних цінах зростає, але зважаючи на рівень інфляції, який щороку збільшувався, стверджувати, що для економіки України характерний сталий розвиток, на нашу думку, не доречно [8].

Щодо рівня зростання ВВП та стану суспільного, в першу чергу промислового виробництва, то незважаючи на те, що рівень ВВП країни дещо зростає, все ж, за цим показником (особливо при розрахунку на душу населення) Україна ще далеко відстає від рівня навіть деяких сусідніх держав. Причина полягає, в основному, в недостатньо ефективному розвитку реального сектора економіки країни, в першу чергу промисловості, а наслідком такого становища є суттєві проблеми соціального характеру.

Протягом значного періоду часу мало місце і зараз часто продовжується скорочення доходів підприємств від реалізації продукції реального сектора економіки. Причини цього: загальна неконкурентно-спроможність підприємстві продукції; продовження випуску продукції, яка не користується попитом, і обумовлені цим неефективної витрати, в т.ч. на утримання найманих робітників. Відомо, зокрема, що близько 50 % валового внутрішнього продукту України отримує за рахунок експорту. А яка зараз ситуація з українським експортом відомо: дві третини

українського експорту – це продукція металургійної та хімічної промисловості, агропромислового комплексу і лише незначна частка – продукція машинобудування. Треба відзначити, що більшість з продукції, що спрямована на експорт ще недостатньо конкурентоспроможна на світовому ринку.

Взагалі, треба відмітити суттєву залежність економіки країни від зовнішніх поставок продукції, яка або недостатньо виробляється в країні, або переважає за якісними показниками неконкурентоспроможну вітчизняну продукцію, або взагалі не виробляється вітчизняними виробниками, які з об'єктивних, а частіше із суб'єктивних, причин припинили конкуренцію з імпортними надходженнями на внутрішній ринок.

Важливим напрямком управлінської діяльності щодо сталого розвитку країни, з нашої точки зору, є розвиток зовнішньої торгівлі. Ми пропонуємо розглядати цей термін «зовнішня торгівля» як деяку об'єднуючу категорію, яка включає в себе створення інноваційних підприємств, які виробляли б інноваційну, конкурентоздатну на світовому і внутрішньому ринках продукцію. На цій основі може формуватися експортний і імпорتنний потенціал реального сектора економіки, створюватися нові робочі місця і підвищуватися рівень життя населення.

Ми вважаємо необхідним проводити політику «концентрованого» вирішення цього питання і тому пропонуємо спрямувати усі зусилля (можливості) держави і усі ресурси на розвиток реального сектора економіки. І починати розвивати інноваційне виробництво необхідно з номенклатури сучасного імпорту (критичного і некритичного). Основним першочерговим завданням при цьому повинна бути мінімізація зовнішньоекономічної залежності країни. Мінімально необхідні витрати держави повинні бути спрямовані на забезпечення поточної життєдіяльності економіки, а усе інше – лише на розвиток виробничої сфери на інноваційній основі.

В сучасних умовах в країні повинні проводитися дійові економічні реформи, які б сприяли економічному розвитку і стали б запорукою антикорупційної діяльності. Ті реформи, що проводяться зараз, негативно, в значній мірі, оцінюються науковцями та підприємцями і населенням.

З нашої точки зору, реформи в різних сферах економіки повинні, в першу чергу, мати не нагромаджувальний характер (максимальне збирання коштів до бюджету), а бути стимулюючим фактором для розвитку виробничої і соціальної сфери

та творчої діяльності населення. Тобто, необхідно кардинально змінити ідеологію реформування економіки та соціальної сфери.

Наприклад, усім зрозуміло, що необхідно суттєво реформувати зміст податкової політики, тобто проводити податкову реформу. Але, основним завданням, при цьому, повинен бути не збір коштів (податків, платежів, штрафів тощо), а створення умов (можливостей) і зацікавленості для їх зароблення усіма підприємствами і усіма прошарками населення. Тоді і зростуть обсяги надходження до бюджету, тоді і можна буде переходити до вирішення інших, безумовно важливих завдань. Але тільки після того, як запрацює на достатньому рівні реальний сектор економіки.

Саме в складі реального сектора економіки доцільно розглядати зовнішньоекономічну діяльність країни, як ефективного фактору забезпечення стабільного державного розвитку.

Як зауважувалось, в основі зовнішньоекономічної діяльності країни безумовно лежить зовнішня торгівля, а в її основі, відповідно, – експортно-імпортна діяльність.

Відомо, що важливий вплив на ефективний розвиток економіки країни та зовнішньоекономічної діяльності має банківський сектор. Доцільно розглянути стан банківської системи України та державного боргу країни. На жаль, необхідно відмітити слабкість та недостатню ефективність банківського сектора України, який визначається хибною кредитною політикою та корупційністю при використанні банківських активів. Відомо, зокрема, що вітчизняні банки явно недостатньо якісно кредитували реальний сектор економіки (відмова від довгострокового кредитування, завищені позикові ставки тощо), надаючи перевагу уявним надприбутковим проектам, які, як правило, не виправдовували очікувань і вели до марнотратства і втрати вкладених грошей; до 20 % загальної кількості кредитів і позик надавалися, як виявлялося пізніше, неплатоспроможним позичальникам, в т.ч. фізичним особам, які ці позики використовували у власних цілях і не повертали. Можливо, така кредитна політика здійснювалась банками не тільки із-за некомпетентності власного керівництва і фахівців, а і з інших причин? Відомі також непоодинокі факти тіньового використання великих обсягів коштів, які спрямовувалися на рекапіталізацію банківського сектора державою, і коштів отриманих Урядом України у вигляді позик та кредитів від міжнародних фінансових організацій та окремих держав. Часто така державна допомога надавалась приватним бан-

кам, які самі, в першу чергу, повинні були відповідати за своє фінансове становище.

Паралельно з розглядом банківського сектора, потрібно було б спинитися на проблемі зовнішнього боргу держави, яка полягає в тому, що держава звертається до зовнішніх запозичень. Те ж саме, роблять і окремі приватні господарські структури (банки, корпорації). За даними Національного банку України Валовий зовнішній борг України перед іноземними кредиторами станом на 01.07.2017 р. становив 114 млрд. 8136 млн. дол. США. Державний зовнішній борг відповідно – 7 млрд. 315 млн. дол., борг перед МВФ за СПЗ становить 1 млрд. 709 млн. дол. [9].

Орієнтуючись на постійні державні запозичення у міжнародних фінансових інституцій, особливо в МВФ Україна повинна виконувати умови щодо проведення реформ у соціально-економічній сфері. Деякі з них не відповідають можливостям та умовам сучасного стану розвитку або йдуть у супереч політичним інтересам.

При умові, що усі ці борги використовувалися б раціонально, тобто забезпечували б реструктуризацію і інноваційний розвиток економіки, то такі запозичення були б виправдані і їх обслуговування не було б такою болючою проблемою, яка стоїть перед країною зараз.

На нашу думку, політика щодо зовнішніх запозичень не є обґрунтованою, бо основна частина кредитів спрямовується поза реальним сектором економіки і виникають проблеми щодо обслуговування державного боргу.

Недоліки у функціонуванні реального сектора економіки суттєвим чином обумовлюються соціальні проблеми, які мають місце в країні. Зокрема, це наявність значної кількості безробітних та працівників, що працюють в режимі неповної зайнятості, що обумовлюється падіння продуктивності праці в загальнодержавному масштабі, скорочення доходів населення та зниження його купівельної спроможності (наявність значної частки населення, що існує на межі бідності).

Загальна нестача фінансових ресурсів обумовлює суттєвий інвестиційний дефіцит.

В сучасних умовах не можна визнати достатню в Україні інвестиційну активність, в т.ч. з боку іноземних інвесторів. Між тим, залучення в економіку держави іноземних інвестиційних ресурсів є звичайно більш ефективним, ніж отримання різних позик та кредитів від міжнародних фінансових організацій та корпоративних приватних структур. Тому важливе значення держава пови-

нна приділяти створенню в країні привабливого інвестиційного клімату.

Першочергово економічна політика держави щодо інвестування повинна бути спрямована, як зауважувалось, на підтримку розвитку реального сектора економіки, розширення виробництва продукції та послуг з тим, щоб збільшувати кількість робочих місць і дати можливість і підприємствам, і їхнім працівникам власними зусиллями підвищувати рівень своєї платоспроможності (покращувати фінансовий стан підприємств і рівень життя населення), що можливо лише на основі залучення інвестицій, зокрема іноземних.

Не зупиняючись на різних практичних шляхах можливої реалізації такої політики, треба ще раз підкреслити роль в ній ефективної зовнішньоекономічної діяльності. Необхідно, всіяко підвищувати експортний потенціал вітчизняної економіки, максимально збільшувати експорт і, паралельно, збільшувати обсяги реалізації на внутрішньому ринку власної конкурентоспроможної (високоякісної, тієї, що годиться на експорт) продукції. Звичайно, при імпортозаміні мова йде лише про продукцію некритичного імпорту і частково критичного в тому разі, якщо можна в якихось обсягах задіяти власні джерела альтернативного виробництва, наприклад, нетрадиційні джерела виробництва енергії.

Таким чином, зовнішньоекономічна політика, зокрема, в частині формування оптимального експортного потенціалу та імпортозаміщення, скорочення запозичень за рахунок власного економічного розвитку і зростання власних фінансових можливостей та залучення прямих іноземних інвестицій, є одним із вирішальних аспектів загальної політики реформування соціально-економічної сфери та сталого розвитку.

Висновки. Отже, з нашої точки зору, основна суть реформування соціально-економічної сфери в державі повинна зводитися до наступного.

Оптимізація потреб юридичних (державних) і фізичних осіб з метою визначення раціональних обсягів фінансових витрат, необхідних для забезпечення їх життєдіяльності на оптимально-мінімальному рівні. Мова йде, зокрема, про усі бюджетні напрямки витрат, про недопущення марнотратства, яким, повинні бути визнані усі витрати державного бюджету, не спрямовані на забезпечення життєдіяльності і на розвиток реального сектора економіки.

Розробка (в т.ч. на основі застосування методів планового регулювання) і реалізація на загальнодержавному рівні обґрунтованих економічних

важелів щодо забезпечення пропорціонального економічного розвитку шляхом законодавчого і нормативного впливу на господарські управлінські рішення окремих суб'єктів ринкової економіки. Ми вважаємо, що необхідно широко застосувати нормативний і балансовий методи при прийнятті управлінських рішень в господарюванні.

Раціоналізація формування і функціонування банківської системи в напрямі її спрямування на підтримку розвитку реального сектора економіки і гарантованого безпроблемного обслуговування окремих клієнтів (індивідуальних вкладників) з метою поновлення довіри до банків і залучення на цій основі додаткових вкладів для послідуєчого кредитування виробництва.

Розвиток економіки в цілому і кожного підприємства, зокрема, виключно, на інноваційній основі з метою створення конкурентоспроможного вітчизняного виробництва продукції і послуг, які користувалися б попитом на внутрішньому і

зовнішньому (світовому) ринках. На цій основі необхідно збільшувати обсяг експорту і імпорто-заміни, раціоналізувати торговельну політику.

Формування привабливого інвестиційного клімату на основі державного законодавства з метою залучення в Україну іноземних інвесторів, краще з прямими інвестиціями, особливо щодо ввезення в Україну нової техніки, новітніх технологій, а також утворення сучасних спільних підприємств для спільного виходу на світовий ринок.

Необхідно, щоб цілеспрямовано і наполегливо діяли не тільки органи управління, а й керівники усіх первинних суб'єктів народного господарства, кожний конкретний працівник. Це означає, що в межах державної соціально-економічної політики, кожне підприємство повинно проводити власну політику, в т.ч. в частині зовнішньоекономічної діяльності, яка б сприяла б ефективному розвитку суб'єктів господарювання та сталого розвитку економіки України.

Список літератури:

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. – 4-е вид., переробл. і допов. – К.: Центр учб. л-ри, 2013. – 452 с.
2. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Сіваченко І. Ю. та ін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2016. – 792 с.
3. Козак Ю. Г. Світова економіка [Навчальний посібник] / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової. – К.: ЦУЛ, 2010. – 326 с.
4. Рум'янцев А. П., Рум'янцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність. Навч. посіб./ 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
5. Смитиенко Б. М. Внешнеэкономическая деятельность : [учебник] / Б. М. Смитиенко, В. К. Поспелов. – [6-е изд.] – М. : Academia, 2009. – 304 с.
6. Соркин С. Л. Эффективность внешнеэкономической деятельности: понятие, измерение и оценка : моногр. / Соркин С. Л. – Гродно : ГрГУ, 2011. – 130 с.
7. Beamish Paul W., Morrison Allen, Rosenzweig Philip M. International management. – 3. ed. – Boston, Mass. etc.: Irwin: McGraw-Hill, 2007. – 604 p.
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Національний банк України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Національного банку України. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua>

ВЛИЯНИЕ МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ НА УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ

В статье рассматриваются теоретические и практические подходы к устойчивому развитию экономики Украины и влияние внешнеэкономической составляющей на эффективное функционирование социально-экономической системы страны. Проанализировано влияние внешнеэкономической деятельности на макроэкономические показатели и на отдельные секторы экономики. Обосновано, что эффективное развитие невозможно без участия в системе мирохозяйственных связей через активную внешнеэкономическую деятельность субъектов хозяйствования при поддержке государства.

Ключевые слова: устойчивое развитие, мирохозяйственные связи, внешнеэкономическая деятельность, международные инвестиционные процессы, внешняя торговля, внешний долг, международный режим.

IMPACT OF WORLD ECONOMIC RELATIONS ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY

The article deals with theoretical and practical approaches to the sustainable development of the Ukrainian economy and the influence of the foreign economic component on the effective functioning of the country's socio-economic system. The influence of foreign economic activity on macroeconomic indicators and on separate sectors of the economy is analyzed. It is substantiated that effective development of the country is impossible without participation in the system of world economic relations through active foreign economic activity of business entities with the support of the state.

Key words: *sustainable development, world economic relations, foreign economic activity, international investment processes, foreign trade, external debt, international regime.*